

TV3 i Catalunya Ràdio: 25 anys de servei al país

Josep Gifreu

Catedràtic de Comunicació
(Universitat Pompeu Fabra)

En aquest article, l'autor analitza, des de la distància dels 25 anys transcorreguts a partir de la seva posada en marxa, l'aportació dels mitjans de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió a l'espai comunicatiu de Catalunya. Amb aquest objectiu, passa revista a les decisions clau que van envoltar el naixement i el model original d'aquests mitjans, així com les accions que es van emprendre per esquivar les traves que des de les instàncies polítiques espanyoles es van anar posant al seu desplegament. A partir d'aquesta revisió històrica, l'autor planteja i argumenta la seva valoració positiva dels 25 anys de TV3 i Catalunya Ràdio a partir de sis trets que, al seu parer, defineixen l'encert del model seguit: públic, nacional, generalista, popular, de qualitat i vertebrador.

1. Introducció

Fer un balanç crític i forçosament breu dels primers 25 anys d'unes institucions tan dinàmiques i complexes com TV3 i Catalunya Ràdio obliga a centrar l'atenció i les raons de l'èxit en l'important període històric de Catalunya que va de 1980 a l'actualitat (2008).¹ No obstant això, per entendre l'origen, les peculiaritats i el desplegament del model de la ràdio i la televisió públiques de Catalunya, convé fer alguns passos enrere i recordar sumàriament les condicions polítiques que van marcar la difícil gestació i els anys inicials dels primers canals audiovisuals pròpiament catalans.

La història de la transformació dels models de ràdio i televisió a l'Estat espanyol en els anys de la Transició política de la dictadura franquista a la democràcia (1979: primeres eleccions constitucionals a l'Estat; 1980: primeres eleccions autonòmiques a Catalunya) és ben coneguda. En ràdio, el règim del general Franco va respectar el model mixt de la República, que permetia la coexistència de cadenes privades al costat de les públiques, bé que amb garanties de lleialtat absoluta al règim i de control sobre la propietat i els continguts. En televisió, per contra, el model adoptat pel règim de Franco va ser monopolístic, amb un canal únic al principi (TVE1, a partir de 1956) i amb un segon canal després (TVE2, a partir de 1964).

La vindicació des de Catalunya d'una ràdio i televisió catalanes i en català representava una reforma en profunditat –una primera ruptura del monopoli de TVE i de RNE– del model unitari, centralista i en castellà dels principals mitjans de comunicació públics. En efecte, la llarga etapa dictatorial espanyola havia imposat un model audiovisual adequat a les pretensions uniformadores i centralistes del règim, amb la voluntat de construcció d'un espai nacional-espanyol de comunicació amb aquests trets bàsics: monopoli i centralització de la informació i dels grans mitjans a Madrid; censura universal i negació de les llibertats i del pluralisme, i exclusió de les llengües altres que el castellà.

Els pactes de la Transició no van abolir, tanmateix, les estructures comunicatives heretades del règim de Franco. La reforma pactada es va adaptar a les noves exigències democràtiques i descentralitzadores i va impulsar l'aparició de nous mitjans sobretot en premsa. Però en matèria de ràdio i televisió, els governs centrals van frenar les vindicacions de descentralització i liberalització. El cas de TVE és paradigmàtic: la seva primera llei de democratització no es va promulgar fins el 1980.²

En aquest article ens limitarem a resseguir i avaluar alguns dels moments històrics i de les estratègies seguides que donen raó de la missió pública assignada als dos canals nacionals de ràdio i televisió i de l'èxit assolit, en termes generals, durant els seus primers 25 anys. En particular, centrarem l'atenció en dos moments especialment importants: els anys de la fundació de Catalunya Ràdio i de TV3 i els de la consolidació al llarg dels anys noranta, després de la irrupció de les televisions privades. I acabarem proposant les sis claus que, segons el nostre parer, són les més significatives d'aquesta història d'èxit.

1. Per a la transformació de la ràdio i la televisió a l'Estat espanyol i a Catalunya en la dècada que va de 1975 a 1985, vegeu, especialment, GIFREU (1983), BAGET (1994), CARRERAS (1987) i FRANQUET (2001).

2. Val la pena de destacar la importància d'aquella limitació: tots els processos fonamentals de la Transició –Reforma Suárez de 1976, eleccions constituents de 1977, referèndum de la Constitució de 1978, eleccions generals de 1979, municipals de 1979, referèndums dels estatuts de Catalunya i d'Euskadi de 1979– es van desenvolupar en el marc d'un règim de televisió sense garanties de democràcia ni pluralisme social, territorial i lingüístic.

2. Balanç de la fundació

A 25 anys de distància, l'aparició i el desplegament dels primers canals nacionals de la ràdio i la televisió catalanes després de la transició política de la dictadura franquista a la monarquia democràtica s'erigeixen ja com a moments quasimítics de la fundació d'un projecte nou i únic per a la reconstrucció de la nació catalana en democràcia.

Més enllà dels detalls i vicissituds del naixement i primers passos dels canals de ràdio i de televisió, cal recordar que la vindicació d'una "ràdio i televisió catalanes" de finals dels setanta apuntava cap a la concreció d'una estratègia política que permetés de superar el model de ràdio i televisió heretat del franquisme i encara vigent a primers dels vuitanta.

Les servituds i limitacions dels pactes de la Transició entre les forces democràtiques de Catalunya i els governs de Madrid van tenir conseqüències evidents en l'àmbit de l'autonomia comunicativa. I més concretament, en la creació d'una televisió que pogués assumir el paper negat fins llavors de la (re)construcció nacional en el camp cada cop més central de l'audiovisual.

A partir de les primeres eleccions autonòmiques de 1980 i del primer govern de Jordi Pujol (CiU) com a president de la Generalitat, el projecte de creació d'una corporació pública catalana de ràdio i televisió no sols va passar a ser una prioritat del govern nacionalista, sinó que va aplegar el consens general de totes les forces polítiques catalanes. Les resistències i traves des dels governs i burocràcies de Madrid per retardar o impedir la decidida voluntat de crear la ràdio i la televisió nacionals de Catalunya van ser constants fins el novembre de 1986 (quan el director general de RTVE, José M. Calviño, va ser substituït per Pilar Miró).

L'etapa pròpiament fundacional de TV3 es pot situar entre la primera iniciativa del Parlament de Catalunya que demanava a Madrid l'autorització d'un tercer canal de televisió (3 de desembre de 1981) i la inauguració dels estudis de TVC a Sant Joan Despí (22 d'abril de 1986). Entre una data i l'altra, transcorren uns intensos anys de tibantors i negociacions, tant en la gestació del projecte com en la dura cursa per fer-se un lloc contra TVE, que tenen com a dates assenyalades la inauguració de les emissions de TV3, el 10 de setembre de 1983 (en fase experimental), i l'inici de la programació regular diària, el 16 de gener de 1984.

El Parlament de Catalunya va tornar a plantejar la iniciativa el març de 1983, ja que s'havien convocat noves eleccions generals a les Corts. I el 30 de maig va aprovar la llei de creació de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (CCRTV). La llei atribuïa a l'ens CCRTV les funcions de la Generalitat en matèria de ràdio i televisió previstes en l'Estatut de Catalunya (i seria, de fet, el text de referència per a la creació dels altres ens públics autonòmics de ràdio i televisió de l'Estat). La llei facultava la CCRTV per crear empreses públiques filials en forma de societat anònima, amb capital íntegrament subscrit pel mateix ens, però regides pel dret privat, seguint el model de RTVE. I la CCRTV crea dues societats: la de televisió, que va adoptar la marca i logotip de "TV3" per al canal televisiu, i la de radiodifusió, que va adoptar la marca "Catalunya Ràdio" per a l'emissora radiofònica. Poc després, el Parlament va nomenar el primer Consell d'Administració de l'ens, previst en la llei.

3. Aprovada la llei de creació de la CCRTV, Pere Cuxart, que en va ser nomenat director general, va confirmar Alfons Quintà com a director del projecte de tercer canal. Quintà ja havia presentat públicament el seu projecte en un conferència a l'Ateneu Barcelonès el desembre de 1982. A part, l'empresa Cast, sota la direcció de Jaume Ferrús, havia estat encarregada d'elaborar el projecte tècnic i d'executar les obres i instal·lacions per a la seu del tercer canal. En vista de l'obstruccionisme de TVE, Quintà i Ferrús van optar per crear una xarxa pròpia de distribució del senyal a Catalunya. Vegeu, entre d'altres, CARRERAS (1987), BAGET (1999), GIRÓ (1991), PRENAFETA (2001) i ORTIZ (2008).

4. Per al seguiment detallat de les dificultats polítiques i burocràtiques provinents del govern central de Madrid i, especialment, de RTVE, sobretot en l'etapa dirigida per José M. Calviño, vegeu: CARRERAS (1987), BAGET (1994) i GIRÓ (1991). Jaume Ferrús escrivia: "Des del punt de vista de com havia de ser una televisió autonòmica, la visió era diametralment oposada. TVE entenia el tercer canal com un model de televisió regional: complementària, localista i no competitiva. TV3, en canvi, volia ser una televisió nacional: alternativa, total, competitiva i moderna" (FERRÚS, 1987). Lluís de Carreras interpreta aquest "boicot" inicial de TVE contra TV3 com un dels seus primers motius d'èxit: "TV3 es veu beneficiada, a més, en el ressò popular que adquireix la protesta contra el boicot a què la continua sotmetent TVE" (CARRERAS, 1987: 158).

5. Així s'argumenta àmpliament a CARRERAS (1987: 221 i següents).

La qüestió que es plantejava llavors era quin model de canal de televisió calia dissenyar i desplegar per a TV3. La decisió política, tècnica i professional era important, però difícil de precisar per manca de referents. En realitat, sembla que va ser el mateix president Pujol qui va prendre personalment la decisió, entre diferents propostes, de confiar en el model elaborat pel periodista Alfons Quintà, nomenat pel govern el 1982 director del projecte de TV3. Sota la seva direcció, doncs, amb el beneplàcit de Pujol i el ple suport del secretari de la Presidència, Lluís Prenafeta, es va posar en marxa l'embrió del nou canal amb voluntat de competir amb TVE i de contribuir de forma clara i inequívoca a la reconstrucció nacional del país, de la llengua i de la cultura.³

Les emissions regulars de TV3 a partir del 16 de gener de 1984 es van iniciar en situació d'il·legalitat, ja que el decret d'autorització de TV3, previst en l'anomenada Llei del Tercer Canal, de 26 de desembre de 1983, va ser retingut fins un any després i, finalment, es va aprovar el 26 de desembre de 1984.⁴ El "boicot" de TVE consistia sobretot en la negativa a prestar la xarxa d'enllaços per a les transmissions de les notícies i en l'obstrucció de l'accés a les fonts internacionals via UER. Davant el conjunt de dificultats, l'equip directiu de TVC va prendre aviat l'encertada decisió de crear una xarxa pròpia de distribució a Catalunya, contra el que preveia l'Estatut de RTV. Gràcies a aquesta rellevant iniciativa, ben aviat TV3 va aconseguir una àmplia cobertura del territori de Catalunya i una resposta popular molt favorable (el programa d'inauguració ja el van seguir un milió i mig de teleespectadors).

Després d'una primera etapa en unes instal·lacions provisionals a la Diagonal de Barcelona, la inauguració dels estudis de TV3 a la nova seu de Sant Joan Despí, el 22 d'abril de 1986, va representar la culminació del projecte fundacional, bé que amb un nou equip directiu, presidit per Joan Granados. I quan uns mesos després Pilar Miró era nomenada nova directora general de RTVE, les relacions entre els dos ens es van anar regularitzant, per bé que l'entrada a la UER per part de la CCRTV no es va aconseguir.

La fundació de Catalunya Ràdio no havia de tenir problemes perquè la ràdio no quedava afectada per la transitòria vuitena de l'Estatut d'Autonomia (referida sols al "tercer canal" de televisió). Però el govern central va negar, d'una banda, tota possibilitat d'una freqüència en OM a la nova emissora, que hauria facilitat la recepció en un sol punt del dial a tot Catalunya; i de l'altra, sostenia que calia una concessió de les freqüències definitives en FM per part de Madrid, cosa discutida per la part catalana.⁵ Les primeres emissions experimentals, sota la direcció de Jordi Costa, es van iniciar el juny de 1983, i la nova seu de Catalunya Ràdio a la Diagonal de Barcelona s'inaugurava el 3 d'abril de 1984.

L'evolució de TV3 i de Catalunya Ràdio al llarg del seus primers anys és molt comparable, en el sentit que ambdós canals públics van seguir i aconseguir unes pautes similars de plantejament empresarial i professional, d'implantació en els mercats de la publicitat i de les audiències i de consolidació com a mitjans audiovisuals de referència a Catalunya. A continuació, resseguirem breument alguns dels moments i de les fites de cada un dels dos canals.

3. La consolidació

Els projectes dels dos canals audiovisuals llargament anhelats per la majoria de forces polítiques catalanes i per la ciutadania van aconseguir aviat una àmplia acceptació popular. En realitat, les propostes institucionals i professionals que el nou grup de la CCRTV anava introduint a les seves programacions durant els primers anys actuaven de revulsiu entre les mateixes professions implicades (periodistes, creatius, dissenyadors, tècnics, etc.). Es notava tant a l'interior de les redaccions com en els innovadors productes de la pantalla que existia una gran il·lusió compartida, i la convicció que, per fi, Catalunya disposava d'una primera oportunitat històrica de recuperar la veu i la imatge en els grans mitjans de comunicació de masses.

Després de les segones eleccions al Parlament de Catalunya, el 1984, que van atorgar la primera majoria absoluta a Jordi Pujol, la cúpula directiva de la CCRTV va ser remodelada pel govern: Joan Granados és nomenat, el juny de 1984, nou director general en substitució de Josep Caminal; Enric Canals és nomenat, poc després, director de TVC en substitució d'Alfons Quintà, i Agustí Farré, director de Catalunya Ràdio en lloc de Josep M. Francino.

Catalunya Ràdio va anar escalant posicions ràpidament entre les emissores de ràdio generalistes. La primera programació comptava amb programes que aviat es van fer populars i amb uns informatius de qualitat.⁶ L'any 1989 Catalunya Ràdio aconseguia de ser líder d'audiència per primera vegada a Catalunya, i des de 1994 fins al present (2008) ho ha continuat sent de manera ininterrompuda, amb una mitjana total d'oients diaris superior als 550.000.

En moltes franges horàries, l'emissora mantenia el lideratge indiscutible.

L'impacte de TV3 en la societat catalana es va fer notar ben aviat i de forma progressiva a tots els nivells. El primer logotip –una bandera catalana que onejava i acabava transformant-se en el número tres, amb l'afegit “Televisió Nacional de Catalunya”–, que va presidir des del principi la imatge del canal, simbolitzava la intenció manifesta del seu compromís amb la reconstrucció de la nació, la llengua i la cultura catalanes.⁷ Amb la progressiva implantació de repetidors del senyal per tot el territori de Catalunya i l'ampliació de la programació, TV3 estava en condicions de competir amb els dos canals de TVE. L'impacte del canal català va transcendir el territori autonòmic: diverses iniciatives cíviques van fer possible la captació del senyal de TV3 a tots els països de parla catalana. El 1987 TV3 ja es podia veure, efectivament, al País Valencià, a les Illes Balears, a la Catalunya Nord, a tot Andorra i a la Franja de Ponent.⁸

La gran acceptació de TV3 durant els seus primers anys d'activitat es va veure confirmada per les dades d'audiència. Després dels tres primers anys, TV3 obtenia de mitjana anual a Catalunya entorn d'un 30% d'audiència enfront del 55% de TVE1 i del 13,5% de TVE2. Aquesta mitjana tendria a anar pujant en els anys posteriors fins a l'aparició de les cadenes privades espanyoles. L'estratègia de programació perseguia situar-se, de primer, al mateix nivell de popularitat que TVE1 i, a partir

6. Entre els primers programes d'ampli ressò, cal recordar *El lloro, el moro, el mico i el senyor de Puerto Rico*, de Jordi Vendrell, Ramon Barnils i Quim Monzó; *L'esport al punt*, de Lluís Canut; *En pijama*, de Carles Cuní; *Inèdits pirates*, de Jordi Tardà, etc. Poc després, es van incorporar espais innovadors de gran èxit, com el magazín *El matí de Josep Cuní*, les retransmissions dels partits del Barça per Joaquim M. Puyal i la radiació de la primera radionovel·la, *Mecanoscrit del segon origen*, a partir de l'obra de Manuel de Pedrolo (vegeu SANSANEDAS, 1993).

7. El director general, Joan Granados, escrivia el 1987 en la presentació del primer informe sobre els primers anys de funcionament: “TV3 és una televisió feta i pensada des de Catalunya. Una televisió amb vocació nacional i universal, dimensionada per a un país i una cultura”; i el director de TVC, Enric Canals, escrivia: “La nostra televisió, la d'un país normalitzat, havia d'ésser equiparable des del seu naixement a la de les nacions del nostre entorn europeu, millorant-les si era possible” (TELEVISIÓ DE CATALUNYA, 1987: 9 i 11).

8. Al País Valencià, per iniciativa d'Acció Cultural del País Valencià (ACPV), amb el suport de molts ajuntaments i malgrat l'oposició del delegat del govern central, la recepció de TV3 es va anar introduint a bona part del territori. El 1988, segons l'EGM, la seva audiència era del 9,3% al conjunt del País. De manera semblant, a les Illes Balears i Pitiüses, diverses iniciatives aglutinades per l'Obra Cultural Balear (OCB) van confluïr en la creació de Voltor, SA, per gestionar la recepció de TV3 i, en general, dels canals de ràdio i televisió en català. Entre 1987 i 1989, l'audiència de TV3 a les Illes aconseguia d'un 18% a un 24%, segons l'EGM. A la Catalunya Nord, a les zones on no es captava el senyal procedent del sud, alguns ajuntaments en facilitaven la recepció. També a Andorra i a la Franja d'Aragó es captava TV3. I fins a la televisió local de l'Alguer s'emetien vídeos de programes catalans.

9. Aquesta quantitat resulta irrisòria si es compara amb el cànon, habitual a la majoria de països europeus, que, per exemple, el 1995 oscil·lava entre les 15.000 pessetes d'Itàlia i les 35.000 d'Àustria.

10. Per exemple, el 2002 les dades de Sofres AM atorgaven el lideratge a TV3 en el conjunt de serveis informatius en totes les franges horàries: el *TN Migdia* en dies feiners, amb una quota mitjana anual del 35,2%; el *TN Vespre* en dies feiners, amb un 27,4%; el *TN Migdia* en caps de setmana, amb un 30,3%, i el *TN Vespre* en caps de setmana, amb un 28,4%. Font: CCRTV (2003): *Informe anual 2002* [En línia]. <http://www.ccma.cat/doc/informe_2002.PDF>, p. 9 [Consulta: desembre de 2008].

11. El 1994 TV3 va iniciar una línia específica de producció de ficció seriada, amb la producció i emissió de *Poble Nou*, la primera d'una sèrie de telenovel·les catalanes. L'èxit de la iniciativa va motivar la continuació d'aquesta línia de producció amb noves telenovel·les: *Secrets de família*, de Maria Mercè Roca, *Nissaga de poder* i *Laberint d'ombres*, de Josep M. Benet i Jornet, autor també de la primera. Totes havien aconseguit altes quotes d'audiència mitjana, per bé que el rècord l'ostentava el darrer episodi de *Nissaga de poder* (amb 1.491.000 telespectadors i el 51,1% de quota de pantalla a Catalunya). Posteriorment, noves telenovel·les aconseguien continuar amb un gran impacte popular (és el cas d'*El cor de la ciutat* i de *Ventdelplà*).

12. El Club Super3, creat per Anna Ribas i Joan Sibina el febrer de 1991 per al públic infantil, tenia el propòsit d'aplegar com a socis tots els infants seguidors del club a TV3. El nombre de socis va anar en augment per l'èxit de sèries japoneses de dibuixos animats com *Les Tortugues Ninja* i, sobretot, *Bola de Drac* i *Bola de Drac Z*; el 1997 els socis ja sumaven mig milió, i el 2007 arribaven al milió.

Vegueu la nota¹³ a la pàgina següent

de 1990, competir en pla d'igualtat amb les dues noves cadenes privades en obert, Antena 3 i Telecinco.

Atès que el finançament de TV3 era mixt, els alts ingressos per publicitat són un altre índex de l'èxit comercial del canal català i de l'alt nivell de competitivitat aconseguit. Si els ingressos per publicitat i patrocini del primer any sumaven 1.562 milions de pessetes, el 1991 assolien la xifra de 17.840 milions. Les subvencions públiques del primer any i de 1991 eren, respectivament, de 3.665 i 3.660 milions. Arran de l'aparició de les privades, els ingressos publicitaris es van veure afectats a la baixa i les subvencions es van doblar (per exemple, el 1997 eren de 6.350 milions). De tota manera, la quantitat que el contribuent català havia de pagar per la seva televisió pública no arribava a les 1.500 pessetes/any.⁹

Per tant, quan l'ascens de TV3 aconseguia una clara consolidació, el procés de privatització de la televisió a l'Estat plantejava un nou gran repte per a les perspectives de penetració i expansió de TV3. El govern central del PSOE, presidit per Felipe González, contra la doctrina que havia defensat fins llavors el partit, va aprovar la privatització limitada de la televisió a nivell estatal. El govern va atorgar els tres primers canals privats de cobertura estatal a Telecinco, Antena 3 i Canal Plus (aquest darrer, de pagament), sense cap obligació d'incloure programacions específiques per a les llengües altres que el castellà. Significava una nova fase de la ruptura del monopoli de TVE, però també l'aplicació a les privades d'un model encara més centralista i unitari, i totalment en castellà. I representava, també, la negativa a qualsevol altra forma de privatització televisiva, per exemple a nivell autonòmic o local.

El grup RTVC va haver d'assumir la nova situació reforçant l'oferta (iniciatives com l'impuls a la FORTA i la creació del seu segon canal, el Canal 33) i també la qualitat i varietat de la programació. En realitat, durant els anys noranta TV3 va demostrar una gran creativitat i capacitat d'innovació: després d'uns primers anys de regressió en els índexs d'audiència, cap a la meitat de la dècada TV3 va tornar a situar-se en posició de lideratge a Catalunya (anys 1997 i 1998) per davant de les privades, que havien superat TVE1. L'estratègia dels directius de la cadena catalana es va concentrar en algunes línies complementàries d'inversió de recursos i de diversificació, com el reforçament del lideratge en els informatius, la innovació en la ficció i l'entreteniment i les retransmissions esportives. En efecte, TV3 va aconseguir de situar els diferents informatius com a líders absoluts des dels noranta i gairebé sense interrupció fins a l'actualitat.¹⁰ Va introduir programes d'entreteniment de gran acceptació popular, i va iniciar la producció de ficció pròpia, amb telenovel·les de gran impacte i èxit i, posteriorment, amb altres sèries de ficció.¹¹ Amb el conjunt de programació pròpia, acompanyada d'adquisicions en el mercat internacional, el canal va aconseguir de posicionar-se sòlidament en els dos *prime time*, el del vespre-nit i el de la sobretaula. També va idear un bloc infantil i juvenil de programació específica entorn del macroespai *Club Super3*.¹² La capacitat de mobilització de la Televisió de Catalunya ha tingut des de 1992 una mostra rotunda amb *La Marató de TV3*, una marató televisiva anual per recaptar fons per a la investigació científica amb relació a alguna malaltia amb forta incidència social.¹³

Per la seva part, Catalunya Ràdio va anar consolidant la seva hegemonia com a emissora i també com a grup. A partir de la meitat dels

noranta, Catalunya Ràdio era líder en moltes franges horàries, i molt especialment durant la franja radiofònica més important, la del matí.¹⁴ D'altra banda, la cadena pública va anar ampliant progressivament la seva oferta amb nous canals temàtics de referència: el 1987 creava Catalunya Música, emissora especialitzada en música clàssica i contemporània que emet sense interrupció; el 1992 va inaugurar Catalunya Informació, una emissora de notícies durant les 24 hores, i el 2006, després d'una experiència fallida en cultura (Catalunya Cultura), va posar en marxa iCat fm, una innovadora iniciativa per Internet amb cinc canals (TotCat, iCatjazz, MusiCatles, Mediterràdio i Xahrazad). Al final d'aquest període, Catalunya Ràdio mantenia un lideratge consistent a Catalunya amb més de 600.000 oients durant el 2008, segons dades del Baròmetre de la Comunicació i la Cultura.¹⁵

En els anys de canvi de segle, TV3 havia aconseguit de mantenir-se freqüent a freqüent en el lideratge televisiu a Catalunya pel que fa als índexs d'audiència i d'acceptació.¹⁶ Malgrat la fragmentació progressiva de les audiències –que s'anava multiplicant per la irrupció de la televisió digital per satèl·lit, a més de les noves ofertes temàtiques–, el primer canal de TVC havia consolidat uns alts índexs de fidelització i també de penetració social.

4. Les claus de l'èxit

En síntesi, i a 25 anys de distància, les trajectòries de TV3 i de Catalunya Ràdio es poden considerar històries d'èxit de la societat catalana després de la dictadura franquista. Com hem argumentat en les anotacions anteriors, i dintre les limitacions imposades en matèria de ràdio i televisió pels pactes de la Transició, el model ideat i desplegat durant una generació per als canals emblemàtics de ràdio i televisió de Catalunya ha demostrat la seva eficàcia. Això no obvia el fet que algunes etapes o decisions estratègiques de la direcció no hagin motivat crítiques per una i altra banda respecte de les posicions de més o menys compromís amb la reconstrucció nacional catalana.¹⁷ Ara bé, parlant en termes generals, TV3 i Catalunya Ràdio solen ser considerades com una història i un model d'èxit en la seva missió de servei públic al país. Quines són, en síntesi, les claus del seu èxit, àmpliament reconegut? A títol de proposta sintètica i oberta, m'arrisco a resumir la bondat del model en els sis trets següents: públic, nacional, generalista, popular, de qualitat i vertebrador.

4.1 Públic

A primers dels anys vuitanta, l'opció pel caràcter públic de la nova ràdio i televisió que les forces democràtiques catalanes reclamaven, no es va posar mai en qüestió.¹⁸ Més encara, a partir de la constitució del primer govern democràtic de la Generalitat (1980), sota la presidència de Jordi Pujol, l'impuls d'una ràdio i una televisió públiques d'àmbit autonòmic va aglutinar un ampli consens de totes les forces polítiques. Aquest ampli consens va facilitar la consolidació del projecte propi enfront de les traves i dificultats procedents del govern central (especialment en l'època del director general de RTVE José M. Calviño). A més, el seu caràcter públic implicava, d'una banda, certa dependència del govern

13. La primera edició de La Marató de TV3, de 1992, es va dedicar a la leucèmia i va recollir 1,2 milions d'euros. L'edició de 1997 es va dedicar a les malalties del cor i va aconseguir 7,7 milions d'euros. Durant els primers setze anys, els ingressos de La Marató han sumat més de 65 milions d'euros, amb els quals s'han pogut finançar 575 projectes d'investigació biomèdica. En l'organització de la jornada televisiva hi col·laboren associacions, entitats i voluntaris anònims arreu de Catalunya. En l'edició de 2007, per exemple, van ser uns 900 els actes organitzats amb motiu de la jornada (vegeu <<http://www.tv3.cat/marato/quees.htm>>).

14. Durant catorze anys, de 1995 a 2008, el programa contenidor de 8 a 12 hores, titulat *El matí de Catalunya Ràdio* i conduït per Antoni Bassas, en va ser líder indiscutible.

15. Les dades fetes públiques pel Baròmetre de la Comunicació i la Cultura per a l'any mòbil entre setembre de 2007 i agost de 2008 atribuïen a Catalunya Ràdio 624.000 oients, una xifra molt per damunt de les emissores generalistes segona i tercera, la Cadena SER, amb 439.000 oients, i RAC1, amb 272.000. El mateix estudi atribuïa a les altres emissores del grup públic les següents audiències: Catalunya Informació, 109.000 oients; Catalunya Música, 57.000, i iCat fm, 52.000.

Vegeu les notes 16, 17 i 18 a la pàgina següent

16. Per exemple, el 2000, dels 50 programes més vistos a Catalunya, 26 van ser emesos per TV3, 9 dels quals es van col·locar entre els 15 primers. Els 26 programes s'adcrivien a tota mena de gèneres: a més de retransmissions esportives, hi havia sèries d'humor de producció pròpia, com Plats Bruts i Dinamita; docuseries de nou format de producció pròpia, com Veterinaris i Jutjats; especials informatius sobre el temporal d'aigua del mes de juny i sobre l'assassinat d'Ernest Lluch; els Telenotícies (edicions migdia, vespre i cap de setmana); pel·lícules; la transmissió de les campanades de Cap d'Any; les telenovel·les Laberint d'ombres i El cor de la ciutat; programes d'entreteniment, com Malalts de tele, i espais de documentals i reportatges, com 30 Minuts i Entre línies. Font: CCRTV (2001): Informe anual 2000 [En línia]. <http://www.ccma.cat/doc/informe_2000.PDF> [Consulta: desembre de 2008].

17. Les crítiques més de fons a Catalunya Ràdio i a TV3 han procedit de les dues bandes oposades en la confrontació sobre el grau de compromís dels dos mitjans amb la reconstrucció nacional catalana. Aquesta polèmica, més o menys soterrada al llarg d'aquests anys, va emergir especialment a finals de 2007 quan el diputat i dirigent del PSC Joan Ferran va publicar un article en què criticava la "crosta nacionalista" que, segons ell, mantenien encara molts directius i professionals de la CCMA. Per contra, i en un sentit de més exigència nacional, podrien ser representatives algunes preses de posició com les d'ALEXANDRE (2006) o CARDÚS (2008).

18. Convé recordar que el debat públic/privat en televisió encara no s'havia produït a l'Estat espanyol. Durant la Transició, el tema bàsic era com democratitzar TVE, el monopoli públic en castellà, creat durant el franquisme i sempre al servei de la dictadura, i, en tot cas, com atendre les demandes en matèria de mitjans propis de les nacionalitats històriques (Catalunya, el País Basc i Galícia). En realitat, l'única opció viable, almenys políticament, era la dels canals públics. En televisió no hi havia cap altra possibilitat legal. En ràdio, per contra, persistia el model mixt, que el règim de Franco havia tolerat, bé que només amb les cadenes privades "amigues".

Vegeu la nota 19 a la pàgina següent

de la Generalitat i, de l'altra, una capacitat de control pel Parlament. Un i altre fet afavorien, sobretot al principi, una certa coherència entre les polítiques de reconstrucció nacional del govern de CiU i les opcions de política informativa i comunicativa en la ràdio i la televisió pròpies. Finalment, vistes les greus mancances de projectes privats en català, el caràcter públic de la CCRTV va legitimar i va obligar a projectar la formació i desplegament d'un grup mediàtic públic potent, ampliant canals i noves ofertes, fins a constituir el motor principal de l'audiovisual en català i d'introducció de les noves tecnologies.

4.2 Nacional

Des de les primeres formulacions en la Transició de com havien de ser la ràdio i la televisió catalanes, es va generar en la societat catalana un ampli acord sobre el caràcter nacional-català dels nous mitjans que s'havien de crear. Però, quins trets i quin abast i cobertura havien de tenir?¹⁹ Malgrat les limitacions derivades del nou marc constitucional i estatutari, el model català de televisió i ràdio no va renunciar a plantejar i vindicar els objectius bàsics de la reconstrucció nacional, lingüística i cultural, en el camp dels mitjans audiovisuals. L'opció per una ràdio i una televisió nacionals es presentava com una afirmació inequívoca no sols de la realitat nacional de Catalunya, sinó també de la voluntat de disposar, com havien fet les altres nacions europees des dels anys cinquanta, d'institucions nacionals públiques de ràdio i televisió, a les quals s'encomanaven funcions específiques amb relació a la identitat nacional, cultural i lingüística. Els objectius atribuïts als canals de la CCRTV s'expressaven de diferents maneres, però sempre mantenint com a trets diferencials propis el següents: el control polític dels mitjans des de Catalunya; el servei preferent a la societat catalana; l'ús institucional de la llengua catalana; la inclusió preferent d'un punt de vista propi sobre la realitat, i la promoció de les diverses manifestacions de la cultura catalana.

4.3 Generalista

L'opció d'una ràdio i una televisió nacionals de caràcter generalista tenia moltes virtuts sobre altres possibles opcions. Atès que es tractava de les primeres institucions nacionals de ràdio i televisió després del franquisme –i en televisió era la primera en tota la història–, tothom considerava obvi que el model a escollir havia de ser el generalista. A primers dels anys vuitanta, almenys en televisió, l'opció generalista era la més normal, puix que només en alguns països europeus s'havia iniciat el procés de liberalització i privatització del monopoli, i per tant, també el procés de fragmentació i de multiplicació de les noves ofertes temàtiques. L'opció generalista, doncs, permetia de competir al mateix nivell amb les altres emissores ja existents amb presència a Catalunya, que en el cas de televisió es reduïa als dos canals de TVE. El model generalista buscava un *target* massiu i obert. Proposava una programació competitiva, equilibrada, adreçada als diferents públics, amb incorporació dels grans gèneres: informació, creació, ficció, entreteniment. Amb aquesta opció d'entrada, el grup públic podia assolir dues bases d'acció i expansió: un canal de ràdio i un canal de televisió de referència a Catalunya i la justificació d'una ampliació de les activitats del grup amb ofertes temàtiques i sectorials, com així ha estat.

Per últim, la disposició de canals de gran públic com TV3 podia ajudar a la integració dels immigrants.

4.4 Popular

La creació de TV3 i de Catalunya Ràdio va ser, com hem subratllat, una de les aspiracions més unànimes de la societat catalana durant els anys de la Transició. Això explica, en part, les grans expectatives suscidades els primers anys de creació i desplegament de la CCRTV i els seus dos primers canals de ràdio i televisió, expectatives que l'encert de la programació i de les ofertes professionals, innovadores i arriscades, sobretot en televisió, van ser àmpliament satisfetes. Durant els seus primers 25 anys, i en termes molt generals, tant Catalunya Ràdio com TV3 han passat a formar part del nou imaginari de referències audiovisuals de la gran majoria de la població catalana.

El fet de la gran acceptació del model generalista i equilibrat de Catalunya Ràdio i de TV3 al llarg d'aquests anys està ben documentat. Les altes audiències registrades des dels inicis pels sistemes de mesura convencionals en són un exponent.²⁰ Les mobilitzacions de diferent mena promogudes des de TV3 (*Club Super3* entre infants, edicions de *La Marató*, etc.) ho corroboren. I les enquestes successives dels darrers anys sobre la imatge de TV3 i de Catalunya Ràdio a iniciativa del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC) no deixen lloc al dubte. Si prenem com a exemple la de 2006, comprovem que TV3 era per a un 61% de la població el canal sintonitzat amb més freqüència, per a un 40% era el que oferia una millor programació i per a un 37,6%, el que informava millor (mentre les cadenes segona i tercera quedaven molt per darrere); no és estrany, doncs, que els *Telenotícies* de TV3 hagin estat durant anys líders de la informació televisiva a Catalunya. El mateix any 2006, Catalunya Ràdio era la preferida en un primer lloc per un 16% de la població (contra la SER, amb un 9,5%, i RAC1, amb un 8,5%) i era l'emissora escoltada amb més freqüència per un 26,7% (contra un 16% i un 15% de SER i RAC1, respectivament).²¹

4.5 De qualitat

D'acord amb les opcions polítiques i professionals preses en el moment de la seva fundació, el grup CCRTV va apostar clarament per una ràdio i una televisió públiques de qualitat. El desplegament dels recursos i de les programacions al llarg dels seus primers 25 anys presenta situacions i ofertes concretes que poden ser més o menys discutibles des del punt de vista de la qualitat. No obstant això, en termes generals hi ha acord entre analistes i professionals –però, sobretot, en la consideració del públic telespectador– sobre l'alt nivell de qualitat de la programació i dels programes de TV3 i de Catalunya Ràdio, sobretot respecte als altres canals generalistes de la competència. A part d'indicadors socials sobre l'alta consideració en aquest sentit dels espectadors i radiooients catalans, com demostren per exemple les mencionades enquestes del CAC, podríem destacar molts indicis de qualitat en la influència exercida sobretot per TV3 i les seves opcions i innovacions programàtiques, estètiques, de producció, etc., sobre la competència i molts àmbits audiovisuals i culturals pròxims (disseny, guió, música, ficció, documental, etc.). Donen fe d'aquesta influència, per exemple, la

19. És interessant de recordar que el primer gran debat en aquest sentit es va produir en el marc del Congrés de Cultura Catalana (1975-1977), que es va recollir en les resolucions de l'àmbit XVIII ("Els mitjans de comunicació"). Després, aprovada la Constitució Espanyola de 1978 i la nova articulació de l'Estat en autonomies, la concepció del caràcter nacional de la ràdio i la televisió catalanes es va veure condicionada per la nova realitat política i administrativa: en el camp dels mitjans públics, això va significar la limitació de la cobertura als territoris de les quatre províncies de Catalunya.

20. En els primers anys de TV3, per exemple, abans de la irrupció de les privades, alguns programes van aconseguir aviat altes audiències: en la temporada 1984-1985, uns quants programes ja es van situar entre el 30% i el 40% de l'audiència (Dallas, Gol a gol, Cinema 3, Àngel Casas Show) i el *Telenotícies* va anar pujant en el seguiment popular. D'altra banda, les retransmissions del Barça i l'oferta d'espais originals d'entreteniment en les temporades següents (No passa res, Tres estrelles, Tres pics i repicó, La vida en un xip, etc.) van afermar la fidelització del gran públic amb el canal català.

21. El CAC va iniciar la publicació de l'Estudi d'opinió pública sobre els mitjans audiovisuals de Catalunya l'any 2002. Els estudis, realitzats cada any successiu fins al 2007, estan disponibles al portal web de la institució (<<http://www.cac.cat>>).

El paper de Televisió de Catalunya ha estat determinant en la vertebració del teixit creatiu, professional i industrial relacionat amb la creació audiovisual, la producció, la innovació tecnològica i la distribució de missatges, productes i programes audiovisuals

gran quantitat de premis i reconeixements internacionals obtinguts pels professionals i pels programes dels dos canals públics.

4.6 Vertebrador

Finalment, però no pas de menys importància, convé destacar el paper vertebrador, aglutinador, de múltiples sinergies de TV3 i de Catalunya Ràdio en el cada dia més estratègic sector de l'audiovisual. És indiscutible, en primer lloc, que ambdós canals han exercit un rol històric de locomotora en el procés de normalització lingüística i cultural a Catalunya i a tot l'espai cultural del català. En el camp del doblatge i la subtitulació de cinema i audiovisual, per exemple, la labor de TVC ha estat incommensurable.²² Tanmateix, una de les funcions centrals de la CCRTV, amb TV3 i Catalunya Ràdio al davant, ha estat la vertebració d'un sector audiovisual català i en català, pràcticament absent de l'escena fins a la seva aparició. En el sector televisiu, el paper de Televisió de Catalunya ha estat determinant en la vertebració del teixit creatiu, professional i industrial relacionat amb la creació audiovisual, la producció, la innovació tecnològica i la distribució de missatges, productes i programes audiovisuals. En concret, TV3 ha tingut un paper rellevant en la producció de ficció pròpia: a finals dels noranta, la producció de ficció de TV3 era d'origen propi en una quarta part, i la resta era comprada a productores externes; progressivament, TV3 va anar passant encàrrecs a productores catalanes. En resum, TVC ha intervingut de forma decisiva al llarg dels darrers anys en la vertebració de bona part del sector de la producció audiovisual a Catalunya a través de tres mecanismes: la preparació de professionals i empresaris que gradualment van constituir productores pròpies (algunes ara entre les més importants d'Espanya); la contractació de drets d'antena amb productores catalanes sobretot per a telefilms, i l'encàrrec a productores catalanes sobretot de sèries i documentals.

Referències

ALEXANDRE, V. (2006): *TV3 a traïció. Televisió de Catalunya o d'Espanya?*. Barcelona: Proa.

BAGET, J. M. (1994): *Història de la Televisió a Catalunya*. Barcelona: CIC-Generalitat de Catalunya.

BAGET, J. M. (1999): *Quaranta anys de televisió a Catalunya*. Barcelona: Pòrtic.

BASSOLS, M.; RICO, A; TORRENT, A. M., eds. (1997): *La llengua de TV3*. Barcelona: Empúries.

CAC (2007): *Estudi d'opinió pública sobre els mitjans audiovisuals de Catalunya 2006* [En línia]. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya. <http://www.cac.cat/pfw_files/cma/recerca/estudis_recerca/Enquestaopinio2006.pdf> [Consulta: desembre de 2008].

CAMPS, O. (1994): *Parlem català*. Barcelona: Empúries.

22. El 2005, per exemple, la CCRTV va doblar al català 2.200 hores, distribuïdes així: 20,4% en cinema (449 hores doblades); 28,4% en sèries (624 hores); 20,2% en animació (444 hores), i 31% en documentals (683 hores). D'altra banda, el servei de subtitulació a través del teletext per a persones amb disminució d'oïda, que es va iniciar el 1990, el 2005 s'incorporava a més d'un terç de la programació total emesa per TVC (un total de 6.080 hores) (SECRETARIA DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA, 2007)

CARDÚS, S. (2008): "Televisió i identitat nacional. Esplendor i declivi de la televisió autonòmica catalana". *VIA* [Barcelona], núm. 6, p. 36-52. També en línia: <<http://www.jordipujol.cat/files/articles/Cardus.pdf>> [Consulta: desembre de 2008].

CARRERAS, L. DE (1987): *La ràdio i la televisió a Catalunya, avui (1980-1986)*. Barcelona: Edicions 62.

CASTELLÓ, E. (2006): *Sèries de ficció i construcció nacional. La producció pròpia de Televisió de Catalunya (1994-2003)*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili. Tesi doctoral.

CCMA (2007): *Comptes anuals consolidats i informe de gestió 2007* [En línia]. Barcelona: CCMA. <http://www.ccma.cat/doc/comptes_anuals_2007.pdf> [Consulta: març de 2009].

CCRTV INTERACTIVA (2005): *Llibre d'estil*. Barcelona: CCRTV Interactiva [document d'ús intern].

CORBELLA, J. M. (1995): *La comunicació social a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya-CIC.

COROMINAS, M. (2007): "Media Policy and Language Policy in Catalonia". A: CORMACK, M.; HOURIGAN, N., eds.: *Minority Language Media. Concepts, Critiques and Case Studies*. Clevedon; Buffalo; Toronto: Multilingual Matters. P. 168-187.

COROMINAS, M.; MORAGAS, M. DE, eds. (2000): *Informe de la comunicació a Catalunya 2000*. Bellaterra: Institut de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona.

COROMINAS, M.; MORAGAS, M. DE; GUIMERÀ, J. À., eds. (2005): *Informe de la comunicació a Catalunya 2003-2004*. Bellaterra [etc.]: Universitat Autònoma de Barcelona; Universitat Jaume I; Universitat Pompeu Fabra; Universitat de València. (Aldea Global. Documents; 2).

CREUS, I.; JULIÀ, J.; ROMERO, S., eds. (2000): *Llengua i mitjans de comunicació. Actes del Congrés de Llengua i Mitjans de Comunicació (Lleida, 17-18 desembre 1999)*. Lleida: Pagès Editors.

CROS, A.; SEGARRA, M.; TORRENT, A. M., eds. (2000): *Llengua oral i llengua escrita a la televisió*. Barcelona: PAM. (Biblioteca Milà i Fontanals; 37)

FERRÚS, J. (1987): "Les relacions amb TVE". A: TVC: *Televisió de Catalunya*. P. 72-73.

FRANQUET, R. (2001): *Història de la ràdio a Catalunya al segle XX*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

FUNDACIÓ JAUME BOFILL (1999): *Informe per a la Catalunya del 2000. Societat, economia, política, cultura*. Barcelona: Mediterrània.

GIFREU, J. (1983): *Sistema i polítiques de la comunicació a Catalunya. Premsa, ràdio, televisió i cinema, 1970-1980*. Barcelona: L'Avenç.

GIFREU, J. (2005): *La pell de la diferència. Comunicació, llengua i cultura des de l'espai català*. Barcelona: Pòrtic.

GIFREU, J. (2007): *20 anys de l'espai català de comunicació: un objectiu encara possible?* [En línia]. Barcelona: Fundació Escacc.
<http://www.escacc.org/docroot/escacc/pdf/Conferencia_escacc.pdf>
[Consulta: desembre de 2008].

GIFREU, J.; COROMINAS, M., dirs. (1991): *Construir l'espai català de comunicació*. Barcelona: CIC-Generalitat de Catalunya.

GIRÓ, X. (1991): *Conflictes de televisió a Catalunya (1959-1990)*. Barcelona: Col·legi de Periodistes de Catalunya.

GRUP LLENGUA I MÈDIA (2004): "Annex 7. La qualitat de la llengua en la televisió en català". A: CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA: *Informe de l'Audiovisual de Catalunya 2003*. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya. (Quaderns del CAC; número extraordinari). P. 231-264.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SOCIETAT CATALANA DE COMUNICACIÓ (2002): *El català en els mitjans de comunicació. Situació actual i perspectives*. Barcelona: IEC. Societat Catalana de Comunicació.

JULIÀ-MUNÉ, J. (2004): *El llenguatge de la ràdio i de la televisió*. Alzira: Bromera.

LÓPEZ, B. (2007): "La llengua". A: MORAGAS, M. de [et al.], eds.: *Informe de la comunicació a Catalunya 2005-2006*. Bellaterra: Edicions UAB. P. 233-255.

MARÍ, I. (2007): "La consolidació d'un estàndard oral: límits i condicions". *Quaderns del CAC* [Barcelona], núm. 28, p. 31-37.
També en línia: <http://www.cac.cat/pfw_files/cma/recerca/quaderns_cac/Q28.pdf> [Consulta: desembre de 2008].

MARTÍ, J. M. (1996): *La ràdio a Catalunya*. Barcelona: CIC-Generalitat de Catalunya.

MORAGAS, M. DE [et al.], eds. (2007): *Informe de la comunicació a Catalunya 2005-2006*. Bellaterra: Edicions UAB.

ORTIZ, S. (2008): "Un quart de segle amb TV3 i Catalunya Ràdio". *Capçalera* [Barcelona], núm. 142, p. 36-59.

PRENAFETA, L. (2001): *L'ombra del poder*. Barcelona: Planeta.

SARSANEDAS, O. (1993): "Catalunya Ràdio, la ràdio nacional de Catalunya". *Annals del Periodisme català* [Barcelona], núm. 23.

SECRETARIA DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA (2007): *Informe sobre política lingüística. Any 2007* [En línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
<http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Informe%20de%20politica%20linguistica/Arxius/7_07_indicadors.pdf> [Consulta: desembre de 2008].
(Vegeu, també, els informes anuals en paper a partir de 1999)

TELEVISIÓ DE CATALUNYA (1987): *Televisió de Catalunya*. Barcelona: TVC.

TELEVISIÓ DE CATALUNYA (1995): *El català a TV3. Llibre d'estil*. Barcelona: Edicions 62.

TELEVISIÓ DE CATALUNYA (1997): *Criteris lingüístics sobre traducció i doblatge*. Barcelona: Edicions 62.

VALLVERDÚ, F. (2000): *El català estàndard i els mitjans audiovisuals*. Barcelona: Edicions 62.

